

Leo Trotskij
januari 1926

Till frågan om tendenserna i världsekonomins utveckling ¹

Den första fråga jag skulle vilja ta upp är, huruvida det är någon idé att göra en prognos på försök. Om någon då säger att vi inte kan göra en exakt prognos om krisförloppet de närmaste tre åren, är jag beredd att hålla med om en sådan relativiserad och villkorad skepticism. Men bara med stora reservationer, ty utan en prognos och utan att det finns läge för att göra en prognos i form av en arbetshypotes, kommer vi inte att kunna orientera oss vare sig teoretiskt eller praktiskt.

Vi är ett land som driver handel, vi är köpmän, vi köper och säljer. Det betyder att vi måste veta var vi ska köpa och vart vi ska sälja, vi måste kunna utnyttja konjunkturen. Eftersom vi driver partihandel går det inte att komma till avslut på en vecka, vår handel pågår i veckor och månader och därför måste vi ha blickarna riktade framåt. Om prognosen då är felaktig betyder det att vi räknat fel, att vi missat någonting – och det påverkar hela handelsbalansen.

Men ännu felaktigare vore det att ha en pessimistisk syn på prognosen med tanke på de allmänna utvecklingslinjerna, för vi är inte betjänta av att analysera de närmaste tre åren isolerat från de ekonomiska krafternas allmänna utveckling i Europa och hela världen. När jag tänker på de närmaste tre åren tänker jag dem inte som en ren fortsättning på den föregående historien – dvs, jag ser dem inte bara som en förlängning av det ena eller det andra segmentet, den eller den kurvan i ytterligare tre år, utan jag tänker mig treårsperioden som ett utsnitt i en fortsatt och i utveckling stadd kurva. Det är just så vi borde tänka oss prognosen.

Även om prognosen ändå vore felaktig vad gäller de närmaste tre åren skulle den trots allt kunna stämma generellt sett, precis som många tidigare revolutionära prognoser, som – tycktes det – var felaktiga med avseende på utvecklingstempot, i alla fall generellt sett visade sig vara helt korrekta.

Därest vi skulle komma fram till slutsatsen, att den kapitalistiska utvecklingen är på väg mot ett nytt stormande uppsving i Europa och i hela världen, finge en sådan prognos vissa och heller inte så små praktiska konsekvenser för vår framtid. Redan nu är det klart, att ett stormande uppsving för kapitalismen, om det ens är möjligt, skulle kunna bli ödesdigert och under vissa förhållanden få ödesdigra konsekvenser även för oss. Det är därför som frågan om prognosen har relativt stor betydelse. Och det är för oss helt möjligt att göra en prognos, därest vi på ett korrekt sätt förmår ta till vara den materialistiska analysens metod.

Om jag rätt uppfattat huvudtankarna hos våra föreläsare så menar jag, att vissa av dem synnerligen schematiskt och formellt tillämpat den ekonomiska analysens metod med avseende på den nuvarande perioden.

Professor Buksjpan hävdar att den ekonomiska utvecklingen efter kriget går i cykler. Är utvecklingen cyklisk eller ej? Kan vi konstatera en mer eller mindre regelbunden cykel? Jag menar att vi inte kan det. Revolterar jag då mot Marx, mot hans teori om en cyklisk utveckling? Nej, det handlar inte om någon revolt. Varför? Jo, därför att Marx' lära inte är någon superekonomisk teori. Cykeln är ett uttryck för den inre rytmen i själva den historiska

---

¹ Denna artikel är ett något redigerat stenogram av L.D. Trotskij's tal i Affärsklubben efter de huvudanföranden som den 18 januari 1926 hölls i Högsta folkhushållningsrådets industriekonomiska råd av professorerna Buksjpan, Kondratiev, Spektator och Falkner angående tendenserna i världsekonomins utveckling. På grund av tidsbrist har artikelförfattaren inte kunnat läsa igenom stenogrammet. *Red.*

materian i alla dess rörelser. Men betyder det – under alla förhållanden? Nej, inte under alla förhållanden.

Under vilket krisår startade ex.vis kriget? Krisen utbröt 1913 och det råder ingen tvekan om att krisens huvudsakliga ekonomiska och sociala fakta (man kan inte försvara sig enbart med ekonomins hjälp) säger oss, att 1913 inte bara var det första året i en vanlig konjunkturkris, utan innebar att det mesta i viss mån ställdes på huvudet, åtminstone med avseende på det ekonomiska läget i Europa, samt att Europa mer och mer hamnade i klorna på marknaderna. Möjligheterna för en fortsatt utveckling av produktivkrafterna i ungefär samma takt som skett i Europa under de närmast föregående två årtiondena, blev extremt mycket sämre:

Militarismens tillväxt var inte bara resultatet av, att militarism och krig skapar marknader, utan också av, att militarismen i viss mån är bourgeoisieens verktyg i kampen för självbestämmande, makt osv, osv. Det är ingen slump, att kriget började på krisens andra år, ty då hade det avslöjats att marknaden led av väldiga svårigheter. Bourgeoisien hade känt marknaden på pulsen med hjälp av sina kommersiella, ekonomiska och diplomatiska agenturer. Den hade gjort det på precis samma sätt som vår unga stat idag försöker känna världsmarknaden på pulsen. Bourgeoisien såg vad som var å färde. Det man såg utlöste en viss klassnervositet som skärptes till på politikens grund och det var detta sammantaget som ledde fram till krigsutbrottet i augusti 1914.

Under kriget gjorde kapitalet strålande affärer. Hur kunde det komma sig? Vart tog konjunkturen vägen? Saken är den, att konjunkturen inte framträdde som Marx förutspått, utan emanerade ur den militära intendenturen. Utan tvekan var intendenturen mot Marx, men konjunkturen var det inte, ty Marx' konjunktur är ingalunda någon kurva som trugas på ekonomin uppifrån: Här har du, stoppa i dig, vare sig du vill eller inte – käka på bara! Kurvan är härledd ur ekonomin. Om det då samtidigt är så, att ekonomin i denna konjunktur är härledd ur politiken, så kommer vi inte att hitta någon normal cykel – hur mycket Europa än rustar.

Än de första efterkrigsåren då? Tyskarna, som f.ö. älskar en exakt terminologi, har betecknat den konjunkturen som en skenkonjunktur, därför att metoderna från krigsåren delvis fortsatte 1919 och 1920 – med inflation, de mest plumpa eftergifter till arbetarna på inflationens grund, dvs genom att slösa med grundkapitalet osv. I själva verket var det frågan om en försvagning av grundkapitalet i de viktigaste europeiska länderna, medan det utåt framstod som ett uppsving. Det var under uppsvingets mask som ödeläggelsen i början av kriget ägde rum. Det var också en ”skenkonjunktur”. Därefter blev det dags att börja betala krigsnotan som fördubblades genom de svårigheter som började redan 1913.

Krigsnotan har lagt sig ovanpå den nya fallande konjunktur som hade inletts redan 1913. Vad ska då kapitalismen ta sig till? – Kapitalismen sprattlar på, får spasmer och letar efter en utväg. Finns det då någon cyklisk regelbundenhet i detta? Leta på bara, kamrater, ni får allt anstränga er en hel del för att hitta någon regelbundenhet i dessa spasmer. Ändå betyder det ingalunda, att Marx' teori skulle vara oduglig. Visst duger den, men den måste tillämpas på ett korrekt sätt.

Jag ska ta ett mycket enkelt exempel. Det finns ett instrument som kallas stegräknare. Ett ganska grovt instrument, som inte alls förmår räkna stegen exakt. Om ni går i mer eller mindre normal mänsklig takt kan den ganska exakt räkna ut hur många verst ni tillryggalägger. Om ni däremot börjar ta danssteg, så blir mätningen mindre exakt. Men faller ni huvudstupa i en vattensamling eller halkar omkull på isen och ligger där och sprattlar i ett par-tre minuter, kommer stegräknaren fram till att ni tagit 20, 30 eller 50 steg, trots att ni ligger kvar på samma plats.

Det är någonting liknande som hänt kapitalismen: Kriget var för kapitalismen ett fruktansvärt ekonomiskt misslyckande. Och vad är det vi får se? Jo, vi får se ett försök att resa sig från det nedersta trappsteget i en ekonomisk utveckling som pågår i ett nytt Europa, vilket genomkorsas av nya gränser med tiotals nya tullar där det uppstått nya enorma svårigheter. Om vi nu försöker finna denna utvecklingskurva för enskilda industribranscher, för enskilda länder och för Europa – vad är det i så fall som utmärker denna kurva?

Jo, den kommer bara att vara ett uttryck för kapitalismens feberaktiga ansträngningar att resa sig. Den kurvan kan man omöjligtvis räkna som normal rytm i en normal kapitalistisk utveckling – det går bara inte. Här krävs en djupare analys och vi har faktiskt en hel del av elementen till en sådan analys. De tabeller vi har tillgång till kan lära oss en hel del, eller åtminstone säger de oss en hel del och preciserar ganska mycket. Vi har stor nytta av dem.

Men alla försök att sammankoppla dessa uppgifter till någon slags regelbunden cykel och att illustrera denna cykel med samma uppgifter, att framställa dem som en cyklisk räcka och på basis av uppgifterna bygga en prognos som skulle vara entydigt *optimistisk* ur kapitalismens synvinkel – är likafullt alldeles felaktiga.

Det är sant, att våra högst respekterade föreläsare, som ändå måste anses vara något skuldbelagda – inte har berört dessa frågor pga av vetenskaplig försiktighet. Vetenskaplig försiktighet är en underbar sak; inte alla är politiker och därför dömda att göra de misstag, som så att säga finns inbyggda i politikerns själva yrke. Ekonomer kan tillåta sig försiktighet. Men i denna försiktighet döljer sig ibland en embryonal oförsiktighet, nämligen i en alltför räddhågad bedömning av de faror och svårigheter kapitalismen står inför.

Här finns en alltför räddhågad och därför alltför optimistisk bedömning av kapitalismens framtida utveckling. Och jag skulle vilja ge de föregående talarna en anmärkning för en sådan överhövan stor försiktighet. Den cykliska utvecklingen är i detta fall inte bara en metodologisk fråga, som gäller förståelsen av Marx och hur den marxiska teorin ska tillämpas, utan också en fråga om hur vi ska bedöma de fortsatta utvecklingstendenserna. Cykliciteten förklarade Marx bara i förbigående; Marx hann aldrig ge någon uttömmande förklaring till industrins utvecklingscykler. Några av dessa Marx' antydningar – i högsta grad värdefulla sådana – har senare bearbetats av Hilferding.

Cykliciteten hänger hur som helst och otvivelaktigt samman med utvidgningen och förnyelsen av grundkapitalet inom den tunga industrin – det är ett oomtvistat faktum. Därför är kamrat Spektators anmärkning om att fluktuationerna i den europeiska industrin skulle ske inom ramarna för det gamla grundkapitalet, så som det såg ut efter det imperialistiska kriget eller under förkrigstiden, en rent teoretisk förklaring till att vi inte kan tala om någon riktig cyklicitet.

Av samma skäl vore det felaktigt att börja tala om, att den nuvarande industriella tillväxten – 40-50 procent per år – skulle vara det normala tillväxttempot för hela den fortsatta utvecklingen. Det är ett tempo som visar på en växande belastning i det ärvda grundkapitalet. Av samma orsak, fast under andra förhållanden, är det fel att tillämpa teorin om cykler och dess metodologi – som växer fram ur denna – för att analysera efterkrigstidens ekonomiska utveckling i Europa. Till det vill jag bara tillägga: Om det är så, att politiken under s.k. normala förhållanden spelar stor roll, så har den nu samma roll som luftens betydelse för andningen.

Under brytningstider, under förhållanden när ekonomin feberaktigt letar efter någon slags jämvikt, spelar såväl politiken som de militära krafterna en helt annan roll. Vi kan t.ex. observera det i ockupationen av Ruhr. Där har det skett monstruösa konfiskationer av råvaror, rikedomar har beslagtagit och släpats från det ena landet till det andra och det har satts upp

militära hinder för operationer av ekonomisk art. Och sådana där halvmilitära åtgärder, som skapandet av konstlade korridorer, den nuvarande kampen om gummiråvaran mellan England och Förenta Staterna – är bara en fortsättning av de metoder som tillämpades i Ruhr och som kan bli en kolossalt viktig faktor av enorm betydelse för ekonomin.

Med andra ord kan vi konstatera, att vi inte längre ser det fria eller halvfria spel mellan ekonomiska krafter, som vi vant oss att analysera under förkrigstiden. Istället ser vi hur en mer koncentrerad statlig drivkraft drar in i ekonomin och att den hotar slita sönder – eller kanske redan sliter sönder – den regelbundna eller halvregelbundna cykliciteten, om den nu alls existerat. Följaktligen är det omöjligt att gå framåt därest man struntar i att ta med politiken i beräkningen.

Ännu värre i det avseendet är det, enligt min mening, ställt med professor Kondratiev, som driver teorin om stora cykler. Jag känner inte till den här teorins historia. Jag stötte på teorin första gången 1920, tror jag, då jag troligen för första gången såg en logaritmisk kurva i en bilaga till nyårsnumret av *The Times*. Det var en gammal engelsk ekonom vid namn Kitchin som lät publicera denna logaritmiska kurva. Och när jag studerade kurvan förstod jag varför Marx haft fel 1849-1850. Han hyste då för första gången förhoppningar om att en revolution skulle utbryta den närmaste tiden. Senare, 1851, sade Marx att man inte kan förvänta sig ett revolutionsutbrott nu, därför att ett ekonomiskt uppsving börjat. ”Men, sade han, som följd av närmast följande kris, som otvivelaktigt utbryter – kommer också en revolution oundvikligen att utbryta”. Inte desto mindre utbröt en kris, medan revolutionen lyste med sin frånvaro.

Om vi alltså tittar närmare på Kitchins kurva, som illustrerar villkoren för kapitalismens viktigaste ekonomiska processer, fattar vi vad Marx gjorde för fel. Under året 1851 började inte bara ett uppsving i en konjunkturcykel, utan det året startade också en ny stor uppsvingsperiod för kapitalismen. Vad är då kärnan i detta? Kapitalismen utvecklas cykliskt. Cyklerna består av uppsving, stagnation, depression, kris osv. Men det inbördes förhållandet mellan uppsving och kris är inte alltid detsamma. Det förekommer perioder i kapitalismens utveckling då uppsving och kris ungefärligen tar ut varandra – nämligen under perioder av stagnation, stillastående (naturligtvis inte något fullständigt sådant).

Det förekommer också perioder när uppsvinget i varje cykel kraftigt överträffar den kris som föregått uppsvinget och som sedan följer, medan det följande uppsvinget ännu kraftigare överträffar den kris som föregått uppsvinget och som sedan följer. Vad kan vi lära av den vetskapen? Jo, att alla toppar kapas av historien när den ritar uppsvingskurvan i dess fulla längd. Hela den kapitalistiska utvecklingslinjen pekar nämligen under konvulsioner i stort sett uppåt.

Marx kunde inte räkna ut – han studerade ju ett konjunktorellt uppsving – att han har att göra med en ny uppsvingsperiod, där kriserna bara kommer att utgöra temporära och svaga avbrott, medan uppsvinget omedelbart kommer att överflygla kriserna och leda ekonomin uppåt. Detta kunde han inte förutse. Det blev ingen revolution heller 1859-1860. Istället utbröt krig, Italien förenades, vi fick Krimkriget, därefter ett krig mot Frankrike och Preussen. Trängande frågor, frågor om statsordning och nationers väl och ve, löstes med hjälp av krig. Först på 1870-talet ser vi en ny period av stagnation, stillastående osv.

Jag höll inte med vänsteropponenterna på Kominterns tredje kongress. Jag tog till orda där och försökte leda i bevis, att man inte bör tro, att krisen som ett konjunktorellt tillstånd oundvikligen och konsekvent kommer att skärpas; att det kan förekomma fluktuationer i krisen, men med en stagnationskurva nedåt eller med en försumbar böjning uppåt; att kapitalismen i allmänhet genomlider en stagnations- och förruttnelseprocess i Europa med feberaktiga ansträngningar och försök att resa sig. Dock kommer vi också att få bevittna

konjunkturrella svängningar. Även om kapitalismen är på väg att ge upp andan så andas den likafullt och dess andhämtning, dess hjärtslag – är just den konjunkturcykelkurva vi ser.

Därefter har jag i professor Kondratievs bok stött på försök (antagligen 1923 eller 1924) att illustrera dessa stora cykler, att karakterisera vissa avsnitt i den kapitalistiska kurvan som en ny cykel, vilken skulle omfatta ungefär 50 år. Jag har för mig att jag också skrev någonting därom i *Vestnik Sotsialistiljeskoj Akademii*. Jag skrev att det påståendet är i grunden felaktigt. Vad skulle den cykeln bestå av?

Cyklicitet är en fråga om regelbundenhet, ordning och rytm, om något som växer fram ur de inre egenskaperna i själva processen – det är själva den konjunkturrella cykelns innebörd. Men hur skulle vi kunna tala om en cykel i detta fall? Om dessa kurvor slumpmässigt vore så kronologiska att de skulle kunna förvill oss och vår historia vore uppbyggd så att kurvorna blir ungefär lika långa (vilket de enligt min mening inte blir) – kanske vi ungefärligt kunde fastställa att det är så, även om vi då får anstränga oss en hel del. Men försöker vi göra samma sak med *enskilda* länder kommer våra ansträngningar att gå upp i rök. Samtidigt står det klart att den cyklicitet *Marx* talade om – helt och fullt *bekräftas* i enskilda länder, medan de stora cyklerna inte finner bekräftelse i enskilda länder.

Till sitt väsen är de en regelbundenhet. Men vad handlar det då egentligen om? Denna omkastning i kapitalismens utveckling växer ingalunda fram ur den kapitalistiska processens inre dynamik som sådan, utan ur förhållanden i vilka kapitalismen hamnar under sin egen utveckling: Att det ex.vis öppnas nya kontinenter för kapitalistisk penetration, kolonier, nya marknader, eller pga av krigs- och revolutionsutbrott som skär av kapitalismens vägar.

Är ex.vis det nya, starka och mäktiga landet Nordamerikas Förenta Stater kapabelt att framkalla stagnation i Europa? Ja, Förenta Staterna kan det. Har då stagnationen sin upprinnelse i den inre rytmen i Europas ekonomiska utveckling? Nej. Och för hur lång tid förmår Förenta Staterna bromsa *revolutionen* i Europa? Om det inte blir revolution nu, kan Förenta Staterna göra det i flera århundraden.

Jag skulle, precis som professor Kondratiev gillar göra, vilja studera den europeiska förruttnelsen ur den stora cykelns perspektiv. – Det går bara inte. Om jag likväl tar den tidigare liknelsen med gångturen, som jag tillämpade på små cykler, skulle man kunna säga, att cykliska och konjunkturrella fluktuationer uttrycker dynamiken i den kapitalistiska gången. Det är kapitalismens gångstil; om den sedan är på uppgång eller nedgång, eller rentav fastnar i gungflyn – det beror på hur markens topografi ser ut. Naturligtvis är markreliefens utseende ingen slumpmässig företeelse och den förändras i och med kapitalismens själva utveckling, men den är ingalunda någon immanent process som skulle vara karakteristisk för den kapitalistiska utvecklingen som sådan. Det är den stora skillnaden och – som jag menar – också professor Kondratievs stora misstag.

Eftersom jag formulerar denna anklagelse i en viss, s.a.s. potentiell optimism beträffande den kapitalistiska utvecklingens möjligheter, har jag inte riktigt klart för mig hur professor Kondratiev försöker leda i bevis, att de amerikanska produktivkrafterna numera skulle vara på väg att flytta från Amerika till Europa. Det här kan jag absolut inte begripa. Jag måste säga det rent ut: Ni får slå ihjäl mig om ni vill, jag fattar det ändå inte! I vilka volymer, inom vilka gränser skulle det ske, vad har den process, denna förflyttning för specifik vikt? Sådant måste tas med i beräkningen och det är enligt min mening själva grunden.

Vad betyder dylika partiella förflyttningar? Om vi godtar ett allmänt vedertaget faktum, att hegemonen i världsekonomin numera är Amerika, så kan vi inte göra några som helst prognoser beträffande den europeiska utvecklingen eller revolutionen utan att ta hänsyn till Förenta Staternas växande betydelse som världsmakt. Det vore som att skriva ut en räkning

utan adressat. Jag menar att det är ett allmänt vedertaget faktum som vi knappast behöver gräla om.

Om vi då studerar Amerika och håller i minnet, att Amerika behöver Europa; ett Europa som är tillräckligt starkt för att kunna betala amerikanerna räntor, köpa amerikanska varor som inte går att sälja på annat håll; ett Europa som samtidigt är tillräckligt svagt för att inte utgöra någon fara för att Amerika skulle bli utkonkurrerat från marknaderna; ett Europa som inte kan bjuda motstånd mot den amerikanska expansionen, för att nu inte tala om krigsfaran, faran för ett krig över havet med landsättning av trupper – så är det uppenbart, att Amerika har en viss och alldeles bestämd linje som avpassats för Europa, en bestämd liten vrå inom vars ramar Amerika tänker hålla Europa på plats.

Detta är Amerikas policy. Det är förklaringen till Amerikas förkvävande pacificeringsmission visavi Europa. Amerika handlar likadant som låt oss säga en beräknande och mäktig bankir, som finansierar flera olika truster vilka häftigt konkurrerar med varandra. Bankiren pungslår var och en av trusterna på en viss ränta. Medan dessa konkurrerar med varandra. Helt oavsiktligt kan de därvid ruinera varandra. Men den enes ruin kan också betyda den andres ruin, dvs det föreligger plötslig risk för att bankiren förlorar pengar och det kan inte tillåtas.

En sådan bankirs hela policy kommer därför att gå ut på, att först och främst säkerställa sina egna ränteintäkter, naturligtvis utan att förstöra konkurrensen, då det kunde ge ett av bolagen sådan grad av emancipation, att det skulle kunna bli ett hot mot bankirens självhärskardöme. A andra sidan kan han heller inte tillåta att de fullständigt och ömsesidigt förgör varandra, ty då försvinner ju bankirens egna vinster. Det här är givetvis en grov jämförelse, men ändå i grunden en riktig sådan, desto riktigare som Amerika verkligen är inne i en övergångsperiod från industrikapitalism till industri- och finanskapitalism, en bankir- och procentarkapitalism av högre typ. Sådan är också Amerikas relation till Europa.

Om det är så i denna process, vilken speglar Amerikas förhållande till Europa, en process där amerikanerna dominerar över den europeiska ekonomin på ett sätt som England aldrig riktigt lyckades med, eftersom Englands makt sett med nuvarande perspektiv bara utgjorde ett provinsialt herravälde med ganska försumbara resurser – om Amerika i denna process fortfarande inte tillgripit hela sin arsenal av möjligheter, så behöver det inte alls betyda att Amerika även framgent tänker strunta i att realisera dessa möjligheter.

Om inte Amerika hindras av en revolution kommer Amerika att realisera dessa möjligheter till 100 procent, som amerikanerna själva säger. Därvidlag är ju läget redan sådant, att när England försökte avskilja sig från Amerika genom att höja rågummipriserna (i en handel där Amerika har så gott som monopolställning), så hötte Amerika med fingret mot England och ingen av oss behöver tvivla på vad detta hot gav för reella resultat. Amerika har väldigt kraftfulla kombinerade medel för sanktioner – däribland ekonomiska och finansiella repressalier.

Pundets ställning är helt beroende av bankerna i Förenta Staterna. Förenta Staternas makt är samtidigt så stor, att Förenta Staterna inte behöver tillgripa sin styrka fullt ut. Ungefär som man inom elektrotekniken kan styra en stor energimassa med hjälp av en liten energimängd, har Förenta staterna möjlighet att styra engelsk politik med hjälp av något futtigt lån, som man sticker till England vid lämpligt tillfälle och som skyddar pundet mot konjunktursvängningar.

Det tyska lånet i enlighet med Dawesplanen på 800 miljoner mark, eller 400 miljoner rubel, är lika ynkligt litet, för med tanke på proportionerna före kriget och t.o.m. jämfört med dagens rester av tysk storhet – är detta ingenting. Hur har man fått till något liknande? Jo, man har bundit Tyskland till händer och fötter, det är så det gått till! Och om det inom ramarna för

denna historiskt sett exempellösa process händer att en och annan produktivkraft eller en del medel flyttas från *bankiren på andra sidan Atlanten* till hans europeiska gäldenärer, är detta bara en episod som inte alls kommer att synas i hans stora räkenskapsbok.

I England kan man utan tvivel vänta sig en uppåtgående tendens. Den har faktiskt redan inträtt. England, som upplever sin historiskt sett djupaste kris, en kris som började märkas på allvar på 1880-talet och som sist och slutligen också komplicerats genom kriget, betungas också av en hel rad temporära delkriser. På senare tid har också en deflationskris brutit ut i samband med att man återställer pundets guldparitet. Det är en operation som i allmänhet gör ont och för exportlandet England känns den ännu värre. Men när den mest akuta smärtan är på väg att gå över i och med att rörelsekapitalet komprimeras som resultat av att diskontot stiger, återstår bara själva sjukdomsprocessen. Det är vad som sker i dagens England. Det är ju inte svårt att förutse, att det sker en viss och oundviklig förbättring efter en längre tid av långtgående försämring.

Men vad betyder det? Jo, det betyder bara en teknisk utbuktning på kurvan, men alls inte att den skulle ta en annan riktning. Jag menar att de föregående talarna verkligen har uttryckt sig alltför optimistiskt om England. Det gäller också professor Falkner, som hävdar att England börjat spela en ny och starkare internationell roll. Jag kan hålla med om att det inträtt en viss förbättring – åtminstone jämfört med den allra sämsta tiden, då England tvingades stå med mössan i hand och be Byrån i New York om ett lån på 600 miljoner. Men den förbättringen sker i skuggan av att Englands faktiska ruinerings fortsätter.

Av ren slump råkar jag ha tillgång till ett mycket intressant dokument, vars författare inte hade tänkt att det skulle komma till pressens kännedom (i varje fall kommer dokumenten inte från pressen, utan från annat håll). Det är en hemlig rapport från en man vid namn Clayne [?], som är direktör för inrikes- och utrikeshandelsbyrån vid Förenta Staternas handelsdepartement. I rapporten sätter han betyg på läget i Europa och säger då, att man kan märka en viss förbättring, naturligtvis tack vare det amerikanska kapitalets upplysta intervention. Här är jag inte överens. Jag håller med Eisenstadt om, att det amerikanska kapitalet är ute på plundringståg och att dess motbjudande drag delvis kan förändras bara i den händelse vi kan få amerikansk kapital som lån.

Den här Clayne, som i sin hemliga rapport alltså uttrycker sig ganska optimistiskt om läget i Europa – ur den synvinkeln skulle vi kunna inbjuda honom som en femte föredragshållare – skriver så här om läget i England: ”Det enda mörka molnet i en mer allmän mening, naturligtvis om vi undantar det finansiella läget i Frankrike och Italien” – (om vi undantar två bagateller!) – får vi ett moln – (även det ganska stort!) – nämligen ”Tysklands relativt långsamma återhämtning”. Det mesta fungerar alltså utmärkt: Tyskland har pengar, Frankrike har inga pengar och Italien verkar inte kunna komma på benen ”medan också England verkar befinna sig i ett problematiskt kommersiellt tillstånd”.

Som ni ser är även denne ekonom av det försiktigare slaget. Jag vill inte vara för pessimistisk, eftersom England är vår bästa importör och den säkraste anhängaren av goda affärsprinciper (fast det ändrar förstås inte min värdering). ”Men där utvecklas en rad faktorer, som enligt min mening ger näring åt allvarliga betänkligheter”. Vad kan det vara för faktorer? Jo, ”Där existerar fruktansvärda skatter som, enligt vissa observatörer, kan tillskrivas girighet bl.a. efter pengar – för att nu uttrycka det skonsamt”, menar ekonomen Clayne.

I allmänhet är den bilden helt korrekt. England håller på att kvävas av sin egen ekonomiska och tekniska konservatism som vuxit fram pga landets privilegierade ställning, pga av dess kapitalistiska förstfödsrätt – som Tyskland tidigare försökte erövra men som Nordamerikas Förenta Stater nu har tillägnat sig. Alla dessa ärftliga drag av teknisk och ekonomisk konservatism skär in i fötterna vid varje steg som England tar. Englands elektrotekniska

industri befinner sig ex.vis i ett bedrövligt tillstånd med låg räntabilitet. I våra tidningar kunde man i dagarna läsa ett nyhetstelegram om att Baldwin tänker bilda något slags byrå i syfte att slå samman hela den elektrotekniska industrin och elkraftverken för att söka komma ur det förtvivlade läge som engelsk elektroteknik befinner sig i jämfört med den amerikanska. I vilken riktning kommer då England att finna utvägen?

Englands konservatism blir allt tydligare och tydligare mot bakgrund av Förenta Staternas växande styrka. Arbetslösheten i England är ingen normal arbetslöshet som bildar en reservarmé av arbetskraft. Den har förvandlats till ett giktkoagulat som inte vill lösas upp i denna skröpliga organism. Vad finns då för utväg? Ingen av våra föreläsare har angett någon sådan. Jag tror därför att de, som kritiserat professor Kondratiev med utgångspunkt i hans prognos, har helt rätt.

Varifrån kom det där fyrtionionde året? Givetvis ur teorin om cykler, ur teorin om stora cykler. Men som vi har sett – och jag har här försökt leda detta i bevis – bör vi handskas väldigt försiktigt med de små cyklerna och än mer med de stora. Det torde väl framgå av den ekonomiska analysen, analysen av den ekonomiska situationen, av de ekonomiska processerna?

Fast jag inte är någon skeptiker vad gäller prognoser menar jag, att även om vi lyckas få till stånd en prognos på basis av en materialistisk analys, måste vi ha klart för oss att våra nuvarande prognosmetoder inte tillåter oss någon precision från något håll. Parentetiskt kan sägas, att optimisternas prognos med avseende på kapitalismens utveckling ger kapitalismen en frist på 15 år. Men under dessa 15 år kan mycket hända – även för vår del. Nej, jag tycker inte alls vi dagens diskussioner ska garantera kapitalismen en tidsfrist på 15 år.

Professor Buksjpan sade, att ett av de möjliga perspektiven är det, att Europa börjar framställa allt större mängder aristokratiska varor (lyxartiklar) som motvikt till Amerika, där man allt mer specialiserar sig på framställning av demokratiska varor (masskonsumtionsartiklar). Men England vet ju inte var man skulle kunna få avsättning för sina aristokratiska varor. Till vem skulle Europa kunna sälja dem? I så fall måste man ange *vem* som ska köpa dessa varor. Det framgår inte alls av frågeställningen. Skulle Europa börja producera dessa aristokratiska varor för Amerikas behov? Det går inte. Trots sin stora rikedom är Amerika mycket återhållsamt beträffande import av lyxartiklar från Europa. Samma sak gäller Amerikas import från oss. I varje fall är det så, att om Europa skulle ta på sig rollen som juvelerare åt Amerika och till amerikanska damer börja leverera lyxiga skor och örhängen – då kan vi lika gärna vinka farväl åt Europa! Det går bara inte att sålunda sätta några hundra miljoner européers liv på spel.

Mera gåtfulla verkar tendenserna i Förenta Staternas utveckling vara. Det är ju Förenta staterna som försatt Europa i ett sådant läge att prognosen för Europa är fullständigt klar: En temporär förbättring, så spasmer, små uppsving – samtidigt som pressen från Förenta Staterna ständigt ökar. Men om Förenta Staterna kan vi även prata i alternativa ordalag. Jag tolererar båda varianterna. Om Förenta staterna kommer att växa sig ekonomisk starkt under de närmaste 10-20 åren – eller de närmaste 15 åren som enligt professor Kondratiev är den tidsfrist den kapitalistiska världen har, om Förenta Staterna under dessa 15 år kommer att utvecklas i samma takt som landet utvecklats det senaste årtiondet – på vems bekostnad kommer det i så fall att ske? Först och främst på Europas bekostnad.

Förenta Staterna kommer inte bara att beröva Europa dess möjligheter att återta sina positioner på världsmarknaderna, utan kommer också att vilja tränga undan Europa från dess nuvarande, vilket med amerikansk organisation och teknik naturligtvis inte torde vara så svårt. Läs bara vad européerna på sistone skriver om tempot i Förenta Staternas ekonomiska utveckling; observatörer, ekonomer, praktiker och teoretiker skriver om Förenta staterna i den här stilen: "Det amerikanska utvecklingstempot utgör ett fruktansvärt hot".

Om Amerika de närmaste 15 åren kommer att stiga mot höjderna, ja, då sker det på Europas bekostnad. Vad kommer det i så fall att betyda för Europa? För Europa betyder det ett revolutionärt perspektiv. Och vad skulle en fördröjd ekonomisk utveckling i Amerika betyda? Det skulle betyda att den amerikanska militarismen växer i rasande takt, ty fördröjda ekonomiska ångor finner alltid en utväg i den riktningen. Det är fullkomligt klart, att kapitalet och stålindustrin kommer att avkräva presidenten, regeringen och senaten: Bygg marinfartyg, satsa mera på krigsindustrin! Och det är givetvis ingen slump att amerikanerna föreslår en nedrustning av Frankrike, en nedrustning av Sovjetunionen, men vägrar delta i några som helst konferenser och vill inte att det egna landet ska nedrusta. För dem räcker det med Washingtonkonferensen, där man fick nedrusta Tyskland.

På en av Kominterns kongresser sade jag, att det oundvikligen kommer att ske en sammanstötning någon gång kring 1925 mellan Förenta Staterna och England angående de amerikanska och engelska flottorna. Jag anklagades då av vänstern för att vilja skjuta upp revolutionen fram till detta krig, ty revolutionen borde med tvingande nödvändighet äga rum 1923-1924. Men jag försökte inte alls skjuta upp någon revolution av det enkla skälet, att jag inte är någon revolutionernas uppsyningsman. Jag försökte bara ange utvecklingstendenserna. Englands hegemoni har varit förankrad i dess ställning i världen och den engelska flottan hade en dominans, som inte bara skapade en marknad för dess tunga industri, utan också var ett verktyg för att erövra marknader åt både tung- och lättindustrin; det gick så långt att man tvingade kineserna köpa opium från Indien.

I enlighet med Englands och Förenta Staternas skeppsbyggnadsprogram skulle England ungefär 1923-1924 halka ner på andra plats och jag sade då: Kommer England verkligen frivilligt att lämna ifrån sig ledarpositionen? Här blir det nog krig. Men England gav sig utan strid, på diplomatisk väg. Och jag sade till mig själv, att England från och med nu inte bara är en andra rangens stormakt, utan en stormakt som trängts tillbaka långt, långt bort från dagens stormakt av första rangen, från Förenta staterna; att huvudantagonismen i dagens värld är den mellan Förenta Staterna och England och att alla andra antagonismer – de mellan Förenta Staterna och Japan, England och Frankrike, Frankrike och Tyskland – bara är antagonismer av andra eller tredje rang.

Förenta Staterna intog första platsen utan att behöva dra svärdet ur bältet, utan att avlossa ett enda skott – det räckte med Washingtonkonferensen. Förenta Staterna fortsätter att fullända sin marina flotta, som fortfarande står den engelska efter vad gäller bemanningen – fastän värdet av Englands marina traditioner fortfarande måste bevisas i handling. Den tyska flottan har bevisat sina kvalitativa fördelar över den brittiska, även om den kvantitativt ligger fruktansvärt mycket efter.

I kamrat Feldmans artikel återges funderingar kring Förenta Staternas utveckling i logaritmisk form och han drar slutsatsen att Nordamerikas utveckling allt mer halkar in i en återvändsgränd, samt att det nuvarande uppsvinget är försumbart i jämförelse med det gångna decenniets uppsving. Om situationen är denna finns det ingen anledning tro, att världsutvecklingen har några fredliga perspektiv.

Amerikas uppsving mot toppen, som äger rum utan större konvulsioner, tvingar in Europa i en ekonomisk återvändsgränd, där Europa antingen börjar ruttna som det romerska imperiet en gång ruttade, eller får uppleva en revolutionär pånyttfödelse. Men än så länge är det för tidigt att tala om Europas förruttelse. Om Amerika bromsas i sin ekonomiska utveckling, kommer dess enorma krafter att finna en utväg i krig. Det blir för Amerika den enda möjligheten att övervinna den deformation, som uppstått till följd av att dess ekonomiska utveckling hejdats. Deformationer rör sig som kanonkulor. En sådan kula, som skjuts ut med våldsam kraft och plötsligt hejdas, kan orsaka landet enorm förstörelse.

Låt oss nu övergå till att tala om läget för proletariatet. Vad beträffar England så återstår ingenting av det engelska proletariatets tidigare arbetararistokratiska ställning. Vår förbrödning med de brittiska fackföreningarna har sin bakgrund i Englands ekonomiska ras. Det är arbetarklassen i Förenta Staterna som numera har en privilegerad ställning. En inbromsning av den ekonomiska utvecklingen skulle för Amerikas del innebära en väldig förändring av de inre styrkeförhållandena och följaktligen även leda till en revolutionär rörelse, som skulle växa fram med en för Amerika typisk snabbhet. Sålunda – *i de båda möjliga varianterna för Amerika ser vi ett perspektiv av stora konvulsioner under de närmaste årtiondena och ingalunda något perspektiv som pekar på en fredlig utveckling.*

I amerikanska *The Economist* fann jag nyligen en artikel där man kunde läsa följande: ”Vi har nu nått en sådan utvecklingsnivå, att vi behöver omfattande krig”. Precis som det för att föda en stor stad krävs gödda kalvar, förklarar *The Economist* att den amerikanska industrin genomgått en sådan utveckling, att Amerika – med tanke på erfarenheterna från förra kriget – behöver omfattande krig. De amerikanska imperialisterna är inte inriktade på en fredlig utveckling.

Låt oss övergå till Frankrike. Det är inte sant, att Frankrike genomlever sin deflationskris smärtfritt. Vad är det som tyder på detta? Till att börja med hade Frankrike i regeringsställning ett nationellt block, som under första och andra perioden ökade på inflationen något alldeles våldsamt, lurade småbourgeoisien, bestal och till sist stötte den ifrån sig, eftersom det ju är småbourgeoisien som förlorar på inflationen. I det läget skedde ett regeringsskifte: Det nationella blocket var tvunget ge plats åt ett vänsterblock, därför att det inte förmådde lösa landets finansiella problem. Först Herriot, sedan Painlevé med sin första och andra ministär och slutligen Briand. Att Frankrike är ett rikt land – det är mer eller mindre riktigt, men det är också ett land med allt mer skärpta sociala motsättningar, ett land där småbourgeoisien och bönderna farit väldigt illa.

Jag vill väldigt gärna tro den statistik som Falkner plockat fram angående den franska nationalinkomsten, men det är i allmänhet mycket svårt att räkna ut nationalinkomsten i vilket land det vara må och vid sådana beräkningar är det naturligtvis en del koefficienter man särskilt tar fasta på – pga av ens eget temperament och egna synvinkel. Jag vill inte på minsta vis opponera mig mot Falkners kompetens och vetenskapliga hederlighet, som jag inte alls betvivlar, men man kan ju förhålla sig kritisk till vissa uppgifter på ett mera skonsamt sätt – det beror ju på vad som är huvudtendensen i det aktuella frågan. I Frankrike är den aktuella frågan just nu statsskulden, där det än så länge inte gjorts någonting för att lösa den, samtidigt som Amerika kräver en lösning av frågan och Frankrike inte kan klara sig utan Amerika. Hur ska den då lösas?

Frankrike är ett rikt land – i den meningen att det finns fransmän som har och fransmän som inget har. Men den som har vill inte lämna något ifrån sig och den som inget har kan inte lämna något ifrån sig – och försöker makthavarna skörta upp såväl arbetarklassen som småbourgeoisien uppstår stor disharmoni och mycket klander. Den franska småbourgeoisien har revolutionära traditioner. Skulle inte Poincaré, Clemenceau, Millerand & Co älska makten? Inte desto mindre avgår den ene efter den andre – efter att ha suttit en tid vid de heta köttgrytorna. De vet nämligen – här är det lätt att bränna sig.

Proletariatets parti i Frankrike – ett revolutionärt spektrum under Pariskommunens fana – är svagt och t.o.m. landets fackföreningar är svaga. Ändå kan det i Frankrike väldigt snabbt uppstå en enormt dynamisk revolutionär kraft i form av den franska småbourgeoisien och de franska bönderna, som förlorat såväl sina söner som besparingar i kriget. Det är sant, att man skulle kunna uppnå deflation genom att ta strupgrepp på storbourgeoisien, bankerna, den metallurgiska storindustrin och tvinga dem att betala. Men det skulle leda till en fruktansvärd

höjning av diskontot, en krympning av rörelsekapitalet och till en industriell kris, därför att Frankrike har stora skulder och en valutakris. Franska politiker är inte lika glada i deflationsfrågor som våra sovjetiska professorer tydligen är.

Man säger oss att Europa nog kommer att hitta en utväg ur sitt svåra läge. Det är sant att Europa inte längre lever under samma förhållanden som i november 1918 eller i januari 1923, då Poincaré ockuperade Ruhr. Den situationen kunde inte bestå någon längre tid och de svårigheter som hörde samman med den är idag övervunna. Europa lever. Metoden för att övervinna dessa svårigheter var Washingtonkonferensen som drev in Europa på bakgården och först försämrade Englands ställning och därefter hela Europas – genom Dawesplanen som band Europa med en amerikansk knut. Vid den aktuella tiden var den utan tvivel en bra metod för att komma ur ett hopplöst läge, komma ur krigsförhållandena, men ur ett längre perspektiv betyder den, att Tyskland befinner sig i ett läge där det nästan håller på att kvävas och därefter återigen kommer att drabbas av andtäppa.

För två år sedan gick den tyska industrins utveckling extremt snabbt. Nu råder där en fruktansvärd kris, det sker tusentals konkurser, fabriker säljs ut för export och antalet arbetslösa räknas i miljoner. Finns det någon klarare illustration till Tysklands och Europas hopplösa läge? Före kriget hade Tyskland en kolossal flexibilitet och anpassningsförmåga. Därefter har trycket från England och kriget lärt upp Tyskland till mångdubbelt större flexibilitet. Alla de erfarenheter som samlats på hög hos de tyska kapitalisterna, vilka nöjer sig med bara en liten profit, den anspråkslöshet som råder bland arbetarna, vilka nöjer sig med låga löner efter de hemiska hungeråren – allt det kan ändå inte avlägsna den fruktansvärda krisen. Är inte detta en indikation på Europas hopplösa situation?

Nu, alltså efter Washingtonkonferensen, Locarno och Dawesplanen, har man i princip kommit överens om att bilda Europas Förenta Stater. Enligt professor Falkner skulle jag vara något slags apostel för denna teori.² Ändå är det inte riktigt på det viset. Jag vill tacka professor Falkner för att han påminner om vad jag har skrivit, men jag har pratat om det här i något annorlunda ordalag. Här har det skett något som påminner om hur det gick till när Faust och Gretchen skulle reda ut begreppen. Efter att Faust uttalat sig i ganska jakobinsk och ateistisk anda konstaterar Gretchen: ”Du säger precis samma sak som pastorn sade i kyrkan, fast med något andra ord”. Jo, pastorn sade verkligen något annat i kyrkan.

Jag har pratat om Europas Förenta Socialistiska Stater och om proletariatets diktatur eftersom jag menar, att Europa – som jagats in i en återvändsgränd – inte kommer att stå ut med alla dessa inre hinder. Dagens situation i Europa och Förenta Staternas växande styrka bekräftar

² Kamrat Trotskijs anmärkning är ett svar på följande avsnitt i professor Falkners tal: ”Det moderna kapitalistiska Europas senaste slogan är parollen om Europas Förenta Stater. Genom att bilda Europas Förenta Stater vill man stadfästa de nya tullmurar, som skapades efter kriget och den nya politiska gränsindelning som förändrat Europa. Genom att skapa Europas Förenta Stater vill man också lösa aktuella frågor i den internationella ekonomiska politiken.

Jag måste erinra om, att parollen Europas Förenta Stater för första gången framfördes i Sovjet-Ryssland av L.D. Trotskij och nu, några år senare, framförs den av det kapitalistiska Europa självt. Det bevisar att parollen var aktuell. Men vilka chanser finns det att förverkliga denna paroll, varom det f.n. pratas och skrivs så mycket?

Jag tror att chanserna är små, trots att en konferens inkallas på inbjudan av Luscher [?] från Nationernas Förbund, en ekonomisk konferens till vilken vår regering beslutat skicka sina representanter, som vi kunde läsa i pressen för två dagar sedan. Och trots att behovet av att skapa en internationell, mellanstatlig organisation är stort. Jag anser att denna fråga inte kommer att kunna lösas, därför att det finns ett komplex av alltför stora motsättningar och att olika ekonomiska grupper i det moderna Europa drar åt alltför många olika håll.

Jag menar också att idén en europeisk federalisering inte kommer att kunna lösa de viktigaste organisatoriska frågorna i dagens Europa. En federalisering av de ledande kapitalistiska grupperna under mycket aktivt deltagande från Förenta Staterna, en internationell trust- och kartellbildning inom de viktigaste industribranscherna – det är den enda utväg som den kapitalistiska ekonomin i Europa förmår anvisa för den närmaste tiden”.

(Stenogram från sammanträdet). *Red.*

vår prognos. Vi har sagt att läget i Europa är hopplöst med nuvarande barriärer och nuvarande splittring, att detta innebär en balkanisering av Europa, vilket jag tog upp redan på Kominterns andra kongress. Jag citerade då Ludek Deka [?], som hävdar att ett balkaniserat Europa kommer att gå under som resultat av trycket från Förenta Staterna. Samma sak sägs i en nyutkommen bok skriven av en tysk borgare.

Alla – å ena sidan Briand å andra sidan tyskarna – som ljugit sitt blod för att kunna besegra konkurrenterna och utvidga sina domäner, alla pratar de nu bara om Europas Förenta Stater. Men det betyder ju endast platt fall, att de överväldigats av sin egen skepsis vad gäller Europas utvecklingsmöjligheter, att de erkänner sin impotens inför Förenta Staternas växande styrka. Småbourgeoisien drömmer räddhågat om någon slags sammanslutning – men inte för att bjuda motstånd utan helt enkelt för att kunna existera, de drömmer inte om köttgrytor utan bara om att överleva. Sådan är de nuvarande europeiska makthavarnas psykologi. Jag hyser inga optimistiska tankar vad gäller dessa figurer.

Nu några ord om Sovjetunionens ekonomiska läge. Naturligtvis är det så att vi än så länge utövar ett minimalt inflytande på världsutvecklingen. Vi har just kommit ut på världsmarknaden. Men för ett socialistiskt Europa skulle vi ha en avgörande betydelse. Ett socialistiskt Europa jämsides med oss skulle för Förenta Staterna framstå som en oövervinnelig kraft. Om vi då bara agerade som ett för Amerika fientligt område bakom fronten skulle ett proletärt Europa kunna bli ganska kraftlöst, där det står inför det kapitalistiska Förenta Staterna. Men med en sådan mäktig hemmafront som vårt land, skulle ett proletärt Europa, som ju bara kan bli en socialistisk federation – Förenta Staterna med socialistiska förtecken – tillsammans med oss kunna utöva en enorm dragningskraft på Asien. Om vi i samförstånd med Europas Förenta Socialistiska Stater beslutar sälja varor till Asien till skäliga priser, ja, då skulle vi dra med oss hela Asien, och transitvägarna till och från det socialistiska Europa skulle gå över Sovjetunionen. Då skulle inte Amerika lyckas skuffa undan Europa. Europas Förenta Stater mot Amerika är ett fullt realistiskt perspektiv. Och den prognosen går att ställa.

Om den kapitalistiska världen stod inför möjligheten av ett nytt organiskt uppsving, kunde finna en ny ekonomisk jämvikt som bas för en fortsatt utveckling av sina ekonomiska krafter, skulle det betyda att vi går under som socialistisk stat. Teoretiskt och praktiskt skulle vi kunna leda detta påstående i bevis med några få ord. Teoretiskt därför, att ett kapitalistiskt uppsving i Europa skulle skapa en kolossal teknik i händerna på bourgeoisien och förändra proletariatets psykologi. Om kapitalisterna kunde bevisa för proletariatet, att kapitalismen förmår åstadkomma ett uppsving i de nationella ekonomierna, skulle det i så fall påverka den arbetarklass som försökt göra revolution och bara fått uppleva besvikelser. Om kapitalismen lyckas styra ekonomin uppåt betyder det, att den för andra gången kommer att erövra proletariatet och dra med sig arbetarmassorna.

Rent teoretiskt är det ju nämligen så, att socialismen har existensberättigande just för att kapitalismen inte förmår utveckla produktivkrafterna. Vår revolution växte fram på ekonomisk grund – och in i revolutionen gick vi som en beståndsdel av världsekonomin. Om kapitalismen plötsligt kunde göra det uppenbart, att den har förmågan att utveckla produktivkrafterna, skulle det betyda att vi misstagit oss med avseende på huvudprognosen, att kapitalismen är en progressiv kraft, att den utvecklar sina krafter snabbare än vi, att vi kommit till världen alldeles för tidigt (och historien kan vara ganska hård mot för tidigt födda).

Det är vad det skulle betyda om den för kapitalismens vidkommande optimistiska prognosen hade någon grund. Men har den då någon grund? Försök besvara den frågan. *Bourgeoisien har hitintills inte lyckats bevisa delta – och den kan heller inte leda i bevis att den prognosen vore riktig.* I Europa finns ingen utveckling av produktivkrafterna. Existerande produktivkrafter vacklar och slås sönder. Det är ett elementärt faktum. Därför måste vi konstatera, att

socialismen har existensberättigande, rätt att utvecklas och ett berättigat hopp om all kunna segra.

Den europeiska kapitalismen, som är vår närmaste granne och för vår del farligast, har för varje år och under hela sin existens efter kriget bevisat, att produktivkrafterna i Europa inte växer; medan produktivkrafterna i Förenta Staterna inte växer i den grad som vore möjlig om man jämsides med amerikansk teknik tillämpade socialistiska metoder för ekonomins organisering. Om man i det amerikanska standardiseringsarbetet, vid Fordfabrikens löpande band, tillämpade socialistiska metoder, skulle produktivkrafterna växa mycket snabbare. I Europa växer produktivkrafterna överhuvudtaget inte.

Vi behöver en ny inställning när vi dryftar dessa frågor, inte någon abstrakt och teoretisk attityd, utan en viljefast och rationalistisk hållning. Vi måste utreda Europas sorgliga situation och trycket från Amerika på Europa – och ställa oss frågan: Vad ska vi ta oss till med Europa och med oss själva, delvis också med Asien, för att världsekonomin ska komma i ordning?

Detta tema är fullt ut en produkt av vår egen situation. Förr eller senare är det *historien* som ställer denna fråga på dagordningen. Vi själva måste redan nu ställa oss denna fråga åtminstone teoretiskt.

Tidskriften *Planovoje Choziajstvo* Nr 1, januari 1926

Översättning (från ryska): Kjell Berglund februari 2001.